

[illegible]

ԱԼՖՈՆՍ ՏՈՏԷ

U R T L

Երկար ատենէն ի վեր փառքը իրեն
եկած էր. հիմա ապագան կսկսի: Ա-
պագայ սերունդը հաւատարիմ պիտի
ըլլա՝ այս թովիչին՝ որ մարդկային վիշ-
տը ակոխելու համար արցունքներու
թանկագին ձիրքն ունեցաւ:

կը մեռա ի աշխատանքի ասպարէզին վերջին վիպասանութեան, Ընդունելի է եղաւ, փորձերը սրբադիւրու և այն նոր գրքին իր թիթերուն միջև, զոր ճշդիւ լուծուեալ խօսքը Տաւաշ երջանիկ կը մեռաւ, գոնէ յսնկարծ, առանց զգալու վերջին տառապանքը և առանց տեսնելու իրեննեւրուն հոգեվաքքը: Եւ կը իշէի իր ամենէն աւելի աղեկէջ մտեր մաթիմատիկոս մէկ հատուածը, երբ կը պատմէր թէ ինչ վիշտային անպատահան յէ « իրերի գործին աւարտումէն » առաջ, — և ինչ որ արգէն միշտ կըսէր իւր ժամբարուն խորհրդատու, աշխատակից, անձնուէր կողակցին: Դժարօրէն եղաւ մահը իրեն համար, փորձանաւոր տարիներէ տառապայից տարիներէ վերջ՝ որ վիտանակ թիթուեցնելու այս պատկաւաւորին (sensitive) չըլտաւ, պատահական բնութիւնը, Ս. Զորայի ըսածին պէս լայնցոյցած էին զայն քրտնաբոսութեան ընդարձակ իրականով, մարդկային անձկութիւններուն վրայ բանալով կայտառ. ոգին այն բանաստեղծին՝ որ երբեք ան կորստութիւն ճպտուններուն երգով և կը զբառնուր թիթերուն ինքեւրուն թխրիով:

Այս առերես դարձանալի օրինակ դեպի խռակ վերելքին մէջ բան Ալլինոն ճառէի լաւարի գոյութիւնը, որ մեկնելով այդեռտանէն ուր դասական հորեկորս դուստր, սալորենիկն սալորենիքը կը քաղէ կը բարձրանայ մինչեւ Սոֆոկլի աղեկտուր ուսումնասիրութիւնները, չարչիկող էջերը—էր հրաշակերտը յուրան—անցնելով Սոֆոկլէ Փրոմէի յուրզանապի տխուրութիւնն ու Անգուրէլին անհանդուրտութիւններէն Ալլինոն ճառէի մէն մի էջը դէպ առաջ քայլ մը եղաւ, առաջդիմով թիւն մը՝ տալանդուն իսպառ՝ դէպի մարդկութիւն ու զուտող բառէն վերջ ոչ երբ իրեն չափ ունեցաւ թափանցիկ բառը՝ որ որ միտթարէ, Զորդոն Զոֆոկլէն ներհուն վիպագրի մը գեղեցիկ երանդներուն, երաժշտային, հեղգայի ու կարճանմանացում (mimé) կատարածներով վարպետ մատուցողի մը հրապարակ ունեցաւ էին. Նոսոս, Նոսոս Ռոսոֆոկլէն աւելի խորունկ յուրզաններ կը բերէին մեր վրայ, առնալի թիւարորունութեամբ ուսումնասիրութիւններ, որոշող մէջ յաճախ դառնութիւնն ու երգիականը կը ծածկուէին տխուր դիտողի մը ծաղրածու զուարթութեան տակ, —ալ զօր կը մխիթարէր մանկական փայլող մը կամ արեւգոյնարին ճառապալմ մը:

Նրբեմանը ընկերակից մեկ այն որ
աներևույթ կըլլայ, և մենք նկրնան Տո-
մեկ ճանչցած էինք իր սկզբնաւորու-
թիւն երուն ժամուն, երբ Օտանէն
կամ Գոմատէին մէջ ւտար իր առաջին
կտորները, վերջէն կառու և ձերբով Մե-
տէն, և նստել երբ, Գոնկիւման ապա-
րանին ապակեւոր գետնայարկին մէջ
ուզար օրրգալ բոլոր Տիւնի մէջ հրա-
տարական առաջին վարպետներուն, զը-
թօններուն (fantasia) փորձերը։ Իրեն
համար կրնայինք բոլոր ինչպէս Հանրի

Հայերի համար՝ թե՛ պատանի առառուած մէկը, նիշար, մաքուր շքադրամի կիսադէմքով մը, մազերը սև, երկար և թանձր, հին կիսարձանի նուրբ ձօրուք մը, և այն մասնաւոր կախադրանքը՝ զոր իրեն Վուտար իր կարճատեսութիւնը, ա՛յն կարճատեսութիւնը՝ որ իրերուն ամենանուրբ հատիկը իրեն նշմարել տալով, արդեւ չհզուէ բնաւ որ նշմարէ դաշտամկաններուն անմարմար հոբելոգիւններ, որոնց հողին կուտար թաղժամաւարաբ, ինչպէս կուտումնաբերէր և ի պատկերացներ էականերուն հողին :

Այդ միջոցին Ալֆրեդն Տոտե Ժպտաւ-
լից բանաստեղծն էր Կլէմէ Գալֆէ, և ծա-
փահարում թաղանդը այն Սալաւերան
գործողութեան կական ըրին Լիոնէ եղ-
բայրներն: Փախկանքի ետ պէս կը
ծծէր կհանքը: Հիւսնդը է կըսէին իրեն
համար և Ալճերիա կը մեկնէր—էնչպէս
ժեբրա տը Նեռվալ Ալբերէ—նոր տե-
սիներն միտուելու համար հօն բռնու-
թիւնն զինա: Գիւռ չէին կասկածել որ տե-
սիքի սրտթիւնը խորհուրդի խորու-
թիւնը խանգարից և անուշակ յանգեր-
գային, որ կը սրտագրէր Թարթարքնի
դիւթիչ պատմութեան դուռները: 70ի
պատահարովը նոր Տոտե մը երեսուն բե-
ռաւ մեղէ համար, սեխամաղծոտու-
թեամբ թաթարուն Տոտէ մը, սիրաը
թախսած և աչքերը կարմրած հայրենի-
քին թշուառութիւններովը, Տոտէ մը՝
որ Ի Բշլ Ֆեյրա մէջ կը թարգմանէր
մեր բոլոր յոյսերը, մեր գերեւեալ ե-
րազները, պաշարումի պտենուան մեր
հայրենասիրական տառապանքները:
Որպիսի՞ տաղանդ այն կարծառօտ էջե-
րան մէջ, և Ալֆրեդ Տոտէ ինչպէս իլըը-
նար 1871 էն սկեսող մինչեւ Կաման տը
կոնքուռի մահը՝ զոր երբեմն կը նկարէր
բռնկական ճշգրտութեամբ և եղբայրակի
վատով շարագրել յիշատակներու հա-
տար մը Հիւկյոյի սիրած անողորմով:

Տեւեհա՞ բանե՞ք

Այո, պատերազմը, տրամաթիւնները, պատերազմին լքումը յեղաշրջւած էին Ալֆրան Տոտէն, որ պատուական ամուսնութեան մը երանութեան մէջ տատապնդում մը կը դռնէր ու ժամագործերու համար, որոնք մեր ժամանակի գրական պատմութեան մէջ ղինըը պիտի դնէին իր տեղը, առաջին կարգը: Մարտի 19-ին է եւէջ Ռեյնոլտ երեւումը նշանակելի դէպք մը եղաւ ժամանակակից վիպասանութեան վառուար պատմութեան մէջ, եւ Տոտէն իր բոլոր իւլանկարներուն մէջ կը պահէր իր հոլանտական ներքնադարձերուն մանրակրկիտ արուեստը՝ Հարուն ճառագայթներով լուսողողջ Եւ կենսական իշխ խառնութիւն: Ստեղծագործութեան իշխ շնայլարհիկ դիւրութիւն: Սոյոթաբար հանապազօրեալ գուռին մէջ մեր արմով ժանիկ մը կենդանի էակներեան համար կրնենք թէ, «Պալլաքի նկարադրած մարդն է աս»: Կրնանք ըսել միառ ու ոսկր ունեցող այսինչ էակին համար՝ որուն կը հանդիպենք վտուղցին մէջ, թէ «Տոտէն նկարադրած մէկ մարդն է աս» ժանսուէլ, Տրայէլ, Սալիով, Ռումէպման տիպարներն են, տիպիկ տիպարներ՝ զոր ապագային կը կոտակէ զանոնք թրութապնոց մասնակցի իրը:

Այսպէս Արփոնա Տոռէ կը շարունակէր ինչ որ քիչ մը առաջ իր վերելքը կրօնէ՛ Թիդիքական փողօնթիւններ

անխուռն կը պահէին տաղանդը և կը մեծցնէին դարն, եթէ կրնամ այսպէս ըսել: Բարոյական քափաթեան, հազ ուսուցիչ օրինակ մ'էր: Մէկտ կաշխատէի, իր որս տնտեսողը (souffleur) գործէր: Եւ զպաշտարարներու սերնդէ աշխատանոց մը ընկնում: Դիւրամատչելի էր, մարդասեր, միշտ պարզաստ ուրիշին համար ծառայութիւն խնդրելու: Գրանշն՝ անդամներ սինթէս էր ինձի ներկայացուցած ինչի նամակը՝ ձեռքը բռնած: Անցամաքելի խօսող մ'էր, որ կը գտնար բառը, շարժումը, գիծը, որ կարծես չի տրոհուիր իշխատակները, անխորտակած բարկիւմները՝ մուգտառ անախիւնները՝ նիւթին՝ անդիմադրելի ուրուստտով մը, քաշելով՝ զեզուն յուզումով: Անշուշտ տարիքը մերտապէս շեշտ մը տուած էր պատմութեան սալներն, բայց սէ, ծառէն անմալով, միշտ երբեմնից բարկ ընկերն էր, և փոխէի և նշմբուս պիտի կրնային ճանշնայ զինքը աշխղես՝ ինչպէս մեզի երեւցաւ իր քրտն տարիներուն առաջին յաճոգութեան հառաքյալութիւնն մէջ:

Սիրած, ողջունած էք իր երեցները
ինքն ալ երեց մը ըլլալէ առաջ։ Անոնց
համարաւին համար կռուած էք։ Առաջ-
ինն ժամուն զինուորները քիչ մը ցըր-
ուած էին, իւրաքանչիւրը իր բոցը ծայ-
թեցներէն վերջ կը կրկնած իր պէտք։ Մենք
գորովախառն հիացում մը ունէինք այս
ընկերակցին համար, որ Ֆրանսական
դպրութեան վարպետներէն մին եղաւ։
Աներեւոյթ զիլլայ։ Ամենուն համար
սուգ մէջ այս։ Պէտք է ըսել թէ խո-
րապէս համակրական զեա՛հաստոցներ
ունեցաւ միայն ա՛նպիսի ընկերութեան
մը մէջ՝ ուր բարձր դատարաններ չեն
պատկեր, և թերեւս ներուի ինձի հառ-
մաստի թէ տըր Դրօկիլի դուքսը, զոր
օրինակ, իր նախակարծ զիրբերէն մին
ըրած է ձեւէ։

Իայոյ այսօր, երբ ձէքի հեղինակն
այ մեր ժամանակի դրափոխ պատմու-
թեան մէջ կը մտնէ, աւերող պարագան
աս' է թէ այս հաստիկով մատենադրի
կը կորուսաբը վիշտ մ'է ոչ միայն իր մեր
ձառորներուն, բարեկամներուն, քնա-
նիկներուն, այլ նաև ֆրանսական դպրու-
թեան համար: Անցեալ օր Մ. Բուլ Պուռ-
օէ Աղեքսանդր Տիւմո որդիին առթիւ
աղուեօրէն կը խօսէր դպրութեան այն
մարշալականութեւն վրայ, զոր այս վեր-
ջին օտարեան դերեզման առաջնորդե-
ցինք: Դարձեալ դպրութեան մարա-
շափոխ մը դադարէն պլտի հետեւինք,
անոնցմէ մէկուն՝ որ իրենց իրենց անձ-
նակնի ճառարեցին ֆրանսական հայրենի-
քը, անոնցմէ մէկուն՝ որոնց շնորհիւ
օտարները, երբ մեր սիրելի Ֆրանսայի
կողմը դառնան, զայրոյթներուն և ա-
խորժակներուն խառնուրդին վրեւե կը
շնամանն պատուելի և ծանրաբարե-
զմէքեր, հոյակապ արուեստադէաներ,
ծաղիահարուած մատենադէրմներ, անա-
ղաքա ըանաստեղծներ, գիտուններ,
որոնց միակ վառասիրութիւնն է գի-
ւութիւնը:

Մեր արժանաժ Ժամերուն և ծան-
րածանը փորձուի՞նանհրուն մէջ միշ-
ի արուելու համար, բոնոր թէ կը մ-
նան տաւալան այնպիսի Ֆրանսայիներ
որ միշտ կալիսանան ֆրանսական քա-
ղին համար, Մեր արգաւանալի, յոռե-
անտուիժիւր մեղաքնելու համար չա-
տու կրնամք իշխանակել, Բայց Այֆնու
ճառէ անհրեւիսթ ողբարժ, ասնէ մինչ

պահանջաւ: Ուժով և զուարթուն եր-
կասիրութիւններ մեզի տալու կարող
էր դեռ, անյայտ կրղայ իր հասուն
հասակին մէջ՝ երբ տէր եղած էր ար-
ուեստի մը, որուն խնայած էր տառա-
պանքը: Ո՛րչափ դժոբներ կը կորսնցը-
րէինք, Բեռլինի նեղուցէն՝ զօրաւոր տառա-
ջաբանէն դառնալով:

Ալֆրեմտ Տօտէ Հիանալի անուն մը
պիտի լինու, որ կը պահէր տակաւին
և պիտի պահէ կարծես պատանեկեա-
լեան վճիռ լուտաբարլուր: Անոնցմէ
էր որոնք տարծես չեն ծեր-
նար, Իսրայելու: Մատենադարին
որտեւ որ զանոցին վերեւ, անոր քսան տա-
րիներուն չաղացքին երեւջը դեռ կը
լսեցնէր իր երգող շնոր, և երկնքի
լապիստին մէջ մնծ շտեր կը դառ-
նային, որ դառնային միշտ:

Եւ ասով պիտի բարացուցանեմ Աւ-
ֆոս Զոռէն. Թեւաւոր իրապաշտ մը
եղաւ նա: Ահա, ինչպէն օր մը գրեցի,
Հալաւի քերթող մը՝ որ իր մզկանոս
լաժապէն մէջ թափեց Տիքէնէն կա-
թիլ մը սեգրաւիշ (gingembre).

Այսօր էլ Զատադոյն էր և ալ առեւելի,
Լիզուսի վաղաքան արուեստագէտ մի՛ն
Կրտսեակա, անխնայն մատենագիր մը,
որ Պօլոս, արքա մարդկային կատանկերով
թիւալ թըլչից արշաւներնրով, որ ազու մը
հառաչներուն պէս ամուշ էին և աղէ-
կտուք միանդամայն, գործովից զայն
ժիւղի ԿՒԱՌԹԻ

LU & POLS.

Ապահովալէս, քաներորդ դարը կի-
ներուն դարը պիտի ըլլայ:

Անցեալ ուրախութ օր Բարիդի մէջ հրա-
տարակուեցաւ առաջին թիւը այս նոր օ-
րաթնրթին որուն տէրը կին մ'է, խմբա-
գիրները կրնաւ են, գրաշարներն ալ կին,
այսպատարիչներն ալ:

Ֆեֆինգերն թերթը մը մէկ խօսքով. բայց իր տեսակին մէջ չատ նոր, շահահաս եւ նմանակներ թէ իրենք են լոբորովին տալիքն։

Պիշեֆը պիտի ըլլայ ամբողջ իշականուն թեան ներկայացուցիչը ու պաշտօնանը եւ ժամանակ մը ճիշտապէս պիտի դիտուի Ֆրանսայի մէջ ամբողջ քողը ուսուցանելիքն լուծն, պարագայ մը որ կապաղուցանեն թէ իշականայ շարժումը սկսած է լաբը կողմեր ունենայ։

[illegible]

ընտանիքի զատողություններուն, ընեմ-
դատաւարիւններուն և արդար պահանջու-
ներուն ։

Պահպանելու ուր կը հրապարակուի Ծրագրի,
հրապարդ մէջ ։ Ամեն կողմը փայտուն ծառ-
կայիներ և անդլական ոճով շքեղ կահեր
որովք եկեղեցական լոյսերու մէջ կը փոյ-
փայտեն և հող, այդ երբանիկայի կահ մէջ,
կանացի զլուխներ՝ որովք պլտի խորհին
ու գրեն կրնն իրաւունքներուն փայտ ։

Անանք խառն ինքնեցուն

ԶՈՒԳՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերը պարզուած է լինո՝ կասկածաւոր
երկինքը. անհռնովեան միակ հսկայ աչքը
որուն մէջ ցոյցներուած են աստղերը իբր
պարտակ բիծեր. գիւղական գերեզմաննոց
շին վրայէն կը բարձրանայ լուսնադիւղ գէպ
է վեր, ու իր ճառագայթները կը գողգողան
մուտիէն մէջ ցուրտ սաքսուռով մը. իր բիւր
ցոյքերը կը իրազանք բիւր գոյներով բիւր
գերեզմանէն հետ ձիւններ ու պարզութեւն է
Միպիլի դարաւոր արտաշայտ շուքած շո-
յեմիւրի սա վերինն օրերուն .
Ա՛հ, սա լուսնադիւղ. մեկամաղձոտ հմայող
տարրութեամբ մը կարծես դուրս կը՝ ժայթ-
քէ իւր հառաչքի մէկ վրիժուրը կոյսին որ
գերեզմաննոցէն մէկ ցուրտ անիւնէն թաղ-
ուած է ու սիրկանալով ու՛ռնի հոս տո՛գոյն
մարդկութեան մէջ . . .

Ժամը 10 է. տակաւին երկու ժամ կայ
կէս դիւրեւորեալ. տեղերս կերպով կը վեր-
ճաննէմ Մասիճընին. Եգիպտական կանթը
կը կարգով առ արքան կը հանդիսին սա
տողերը. Վնուիդ գաղտնի յարաբերութիւն
առնենալով Սիպոնի հետ, Ռա նմարեց
դայն է անոր դէմ արտասանեց հմայք մը
որ պարզիկն զնէ որդէծննելէ ո՛չ մէկ ամիկ
և ո՛չ մէկ տարալոյ մէջ. բայց Թոր որ կը
տակաւ դիւրեւորէին համար, խաղ խաղաց
տոխոսին հետ և անիկ չափեցաւ ամէն օր
ուսան վաթմանէտորդ մասը, որմէ հինգ ք
լինին և դանիքը անեցուց տարւոյն 360
օրերուն յոյս և

Օհ, աա լուսինն գլխուն եկածը, կը
լսարեն, կպտտակեն գայն, վկայ կը բռն-
նեն, կանխին կամ անոր կուղղեն իրենց
գլխերուն ալէս մութ հատածը, ամէն
ժողովուրդ, ինչպէս ամէն մարդիկ՝ գործ
ունին անոր հետ. Հողենբայնիներն ու Սա-
մուցայնիներն կը մեխին ցորեն լիծերը. մին
նապաստակ մը թաթին մը տակ կը նստա-
րէ, իսկ միւրը՝ որ դէմ բարձրող մօր մը ու
գաւկին պատկերները. իսկ մեր մամիկներ
ալ չոր կըսեն ապուր դէմնով եղբայր
ամէկուն աղջիկ-արւելին ու անոր բոլորագլին
մէջ կը նստան Դէմքի մը ուրուադիծը:

... Լեւանիկայ մ'ալ կայ հոգիւն մէջ
անոր՝ պատկերն աղջկան մը . անոր ճառա-
դայի՛ն է հմայքները չէն դողդուղաւ երբ
կուրճիւնի մը կը թափուին . ան դերեղեղան-
ները շփերը, սրտին համար կը ծագէ ու
կը շուղայ միայն, եւս եմ՝ անոր հետ խաղ
խաղադուղը, ես կը չննեմ՝ անոր մի՞նտն
(myth) սրտէս կաթիկեթած տարրինքնե-
րով . իմ մի՞նտնս մէջ ան աղջիկ է ու ես
տղայ, անոր մէջ երբէ՛ք բիծեր կան՝ ան իմ
պատկերն է . Լեւն կրակոտ համբոյրներու
մէկ այրուցքը . .

—Աստիղիդէ մէջ ^{* * *} ինչը^Ը կ'ան արդեօք
կը հարցնէ չարածճի աղջիկ մը իր բարե-
կամուհիին :

— Ինչ^նժողովուրդը որ ըլլան, կը պատաս-
խանէ վերջիեւրջ, միեւնոյն ժամու արու պատ-
շառ ձայնով մը. ահա՛նք, ահա՛նք որ
քննիչ, պատճառ եւն. և ո՛չ ուրիշ բան
Եղի ետ աւելի չարաճճի ըլլալի ու ըսնի
— չապաք ինչ^նժողովուրդը կան կուրծքիդ տակ
սրտիդ մէջ:

Պիտի պատասխանէր թերեւս մահա-
տեն, հառաչքով մը .

— Հի՛ն՛ծա՛նք, քիտա՛մ թոյլ թոք մը
հետդ հետե՛ք բարախա՛ւմէ դադրող սիրտ մը
եւ պատրանքի՛ ճիրանովը արիւնա՛ծ սէր մը՝
անյուսութեա՛ն պատանքով . . .

Օ՛հ, այդ բանը Ղիբլին կը գուշակել
երեսունը անցուկ էր նէ. հետզհետէ վա-
սախարս սկսող պայտերէն վրայ մարմող
կարմիրով ինչ մը կար միայն վերջավորելի
այն հիւսնադաշին յողբերուն նման որոնք
վայրկեան մը կը շողայ հորիզոնին վրայ:
Տարիներ տարած ու երկտասարդ կեանքի
հասցիները րոպէանոմ էն ճոխ ու վա-
սախարս կեանքի սեռած ու սնուած:

